

Jaarverslag 2022 (september) – 2023 (augustus)

Bijzondere leerstoel

‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor psychiatrie en spiritualiteit’

ingesteld door het

KSGV Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Faculteit Theologie en Religiewetenschappen

KU Leuven

Vooraf

Het KSGV – kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor psychiatrie en spiritualiteit’ is sinds 1 september 2021 verlengd en wordt sindsdien in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Piet Verhagen. De benoeming geldt voor 5 jaar. De bijzondere leerstoel is gesitueerd binnen de onderzoekseenheid pastorale en empirische theologie.

Dit bijzonder gasthoogleraarschap wordt door Verhagen gecombineerd met zijn functie als psychiater-psychotherapeut en teamleider bij GGz Centraal Amersfoort/Harderwijk. GGz Centraal faciliteert op deze wijze de instandhouding van de bijzondere leerstoel.

De bijzondere leerstoel werd sinds 1 oktober 2016 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Herman Westerink.

De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel is samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. Marinus van Uden (KSGV, voorzitter), dr. Lia Vergouwen (KSGV), prof. dr. Jos Pieper (KSGV), prof. dr. Bénédicte Lemmelijn (KU Leuven, decaan), prof. dr. Anna Vandenhoeck (KU Leuven, voorzitter van het Academisch Centrum voor Praktische Theologie) en prof. dr. Hans Geybels (KU Leuven, coördinator van de Onderzoekseenheid Pastoraaltheologie en Empirische Theologie).

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht.

A. Onderzoeksactiviteiten

Het vakgebied van de bijzonder gasthoogleraar omvat “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor psychiatrie en spiritualiteit”. De vraag naar de relatie tussen levensbeschouwing, en meer in het bijzonder religie en spiritualiteit, en gezondheid en psychopathologie speelt een nog altijd ondergewaardeerde rol in de theorievorming en de praktijk van de geestelijke gezondheidszorg. In het verleden is met name in de psychoanalyse op een fundamentele en tegelijk ambigue wijze aandacht besteedt aan deze thematiek. Maar dat speelt in de reguliere geestelijke gezondheidszorg nauwelijks nog een rol. In het verleden heeft de aandacht in de psychiatrie voor religie en spiritualiteit dikwijls geleid tot een pathologisering van religieuze fenomenen en vormen van spiritualiteit en mystiek. Daarin valt ondertussen wel een kentering waar te nemen. Sterker, er lijkt vanuit verschillende invalshoeken een positievere aandacht voor religie, spiritualiteit en zingeving te groeien, mede onder invloed van positieve psychologie, positieve gezondheid en de herstellbeweging. Daarmee verschuift het accent, zeker in de Nederlandse context, steeds meer naar zingeving. Wetenschappelijk gezien en met name ook binnen de context van de praktische theologie van de faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven komt het begrip ‘lived religion’ naar voren. Daarmee worden oude grenskwesties, wat wel en niet religie of spiritualiteit is, in zekere mate ter zijde geschoven als minder relevant, om aan de enorme, geïndividualiseerde variëteit recht te kunnen doen.

De leerstoelhouder werd eerder al gevraagd om na te gaan of er een werkgroep te vormen valt die zich bezig gaat houden met trauma en agressie, vanuit het perspectief van geestelijke gezondheid en praktische theologie. In eerste instantie is de vraag vooral gericht op een interdisciplinaire aanpak, maar aandachtspunten zijn zeker ook traumatische ervaringen die studenten delen. Voor de invulling van de leerstoel is dit project niet onbelangrijk, daar het hier gaat om een thema dat in directe relatie staat tot de problematiek van geestelijke gezondheid, vragen rond pathologie en normaliteit en de vraag naar de relatie tussen psyche en religie, spiritualiteit en zingeving. De leerstoelhouder wordt bijgestaan door een PhD student met veel ervaring op dit terrein. Door persoonlijke omstandigheden kon aan dit verzoek nog geen gehoor gegeven worden. Het krijgt een vervolg in het nieuwe academie jaar.

B. Promotiebegeleidingen

De leerstoelhouder was lid van de promotie- en manuscriptcommissie bij de promotie van A. Noort, *Grasped by what cannot be grasped. Religious delusions in late life psychosis studies in the Bible Belt of the Netherlands*, Vrije Universiteit Amsterdam, 15 november 2022.

De leerstoelhouder is als tweede promotor betrokken bij het onderzoek door N. van der Velde, VU Amsterdam, eerste promotor prof. dr. H. Schaap, *In the hands of an angry God? God representations, personality functioning, and change in personality disorder psychotherapy* (verwachte einddatum mei 2024).

C. Onderwijsactiviteiten

In het kader van de leerstoel werden in het eerste semester van het studiejaar 2022-2023 zes in een reeks van twaalf colleges verzorgd binnen de research-MA 'Theory of Lived Religion'; vormgegeven samen met prof. dr. Annemie Dillen aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen te Leuven. In de twaalf colleges stond het concept Lived Religion centraal, zowel conceptueel in relatie tot concepten als religie en spiritualiteit als ook in termen van empirisch onderzoek in de vorm van (n)ethnografisch onderzoek en grounded theory (dit deel werd gedoceerd door collega Dillen), als ook in relatie tot godsdienstpsychologische perspectieven (o.a. James/Troeltsch, Freud, Vergote, Rizzuto, hechting, 'meaning', 'flourishing'), gedoceerd door de leerstoelhouder.

Tevens werd de leerstoelhouder verzocht een seminar te ontwikkelen en geven voor BA-studenten. Het doel van dit nieuw te ontwikkelen seminar is tweërlei: enerzijds een kennismaking met een specifiek thema uit de praktische theologie en anderzijds de uitwerking van dat thema te verbinden met het ontwikkelen en uitvoeren van academische vaardigheden, met name schrijfvaardigheden. Een vergelijkbaar seminar werd tegelijk gegeven vanuit de vakgroepen systematische theologie (Systematic Theology and the Study of Religions) en Oude Testament (Biblical Studies). De bedoeling is dat het seminar eens in de twee jaar wordt gegeven. Het gekozen thema 'resilience' (veerkracht) kan gelden als een interdisciplinair knooppunt van praktisch theologisch, godsdienstpsychologisch (empirisch) onderzoek in relatie tot neurobiologische aspecten, positieve psychologie en herstel bij (langdurige, ernstige) psychopathologie, leefstijl en preventie. Door persoonlijke omstandigheden kon de leerstoelhouder alleen het eerste deel verzorgen. Het tweede deel werd verzorgd door collega professor J.H.M. Moons.

De leerstoelhouder heeft in Leuven een aantal scriptiestudenten (BA en MA) begeleid/beoordeeld.

D. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Coördinator van het platform religie, spiritualiteit en zingeving van de NVvP (Ned. Vereniging voor Psychiatrie, tevens lid van de NVvP).
- AKWA (Alliantie kwaliteit geestelijke gezondheidszorg), taakgroep Generieke Module Zingeving (onder voorzitterschap van A.W. Braam). Het betreft hier de ontwikkeling van een generieke module zingeving. Dit project werd in mei 2023 afgerond met de publicatie van de generieke module *Zingeving in de psychische hulpverlening* ([1. Introductie - Zingeving in de psychische hulpverlening | GGZ Standaarden](#)).
- Sinds 1 januari 2022 voorzitter van WPGZ (werkgroep pastoraat en gezondheidszorg) van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).
- Bestuurslid van het KSGV (Kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid) en lid van de KSGV-netwerkgroep Vlaanderen.
- Lid van de Editorial Board van *Mental Health, Religion and Culture*, London.
- Lid van de Editorial Board van *Psychiatry*, Moscow.
- Deelname aan LIRAM (Interdisciplinary Center Lived Religion and Meaning).
- Lid van the Ecumenical Global Health Partners, World Council of Churches (WCC).
- Lid van World Psychiatric Association (WPA) Section on Religion, Spirituality, and Psychiatry (tevens erelid)
- Lid van de American Psychiatric Association (APA, International Fellow) Caucus on Religion, Spirituality, and Psychiatry
- Lid van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten (CVPPP; tevens erelid).
- Lid van de adviesraad Spirit Nederland (met dr. H. Schaap en dr. A. Braam); het betreft de doorontwikkeling, toepassing en onderzoek van de van oorsprong Amerikaanse interventie *Spirit* in de acute zorg in de Nederlandse GGz context.

Lezingen (wetenschappelijk, internationaal)

2-7 Oktober 2022, 5daagse nascholing, dr. G. Glas, dr. A. Braam, dr. M. Huber, & dr. P.J. Verhagen, Religie, spiritualiteit en zingeving. Ongewenste invloed en positieve bijdrage, Salisbury, Verenigd Koninkrijk.

Op 8 januari 2023 kreeg de leerstoelhouder de Dr. P. Raghurami Reddy Oration Award 2022-23 uitgereikt in Hyderabad, India. Naast een medaille, oorkonde en (bescheiden) geldbedrag bestaat de prijs uit het geven van een lezing. De titel van de lezing luidde: Spirituality and Mental Health: What do we learn from Indian Perspective? De prijs wordt jaarlijks uitgereikt door de Karimnagar Psychiatric Society (KPS), India. De prijs werd hem toegekend vanwege zijn internationale activiteiten en verdienste op het gebied van psychiatrie en religie.

21 april 2023 lezing Religie en psychiatrie, cursus, Trefpunt Medische Geschiedenis Nederland (Urk).

Deelname aan congressen, studiedagen, expertmeetings, uitwisselingen

International Conference on Spirituality in Mental Health and Wellness (webinar) organised by the Indian Psychiatric Society (IPS) Taskforce on Spirituality and Mental Health, Hyderabad, India, 8th January 2023.

Studiedag Groepspsychotherapie: Diversiteit, van de NVGP (Ned. Vereniging voor Groepsdynamica en Groepspsychotherapie), Driebergen, 24 maart 2023.

E. Publicaties 2022-2023

Verhagen, P.J. (2022). Benieuwd luisteren. Een psychologisch-spiritueel perspectief. In J. Moons, S.J. Mulder, & K. Schelkens (red.), *Op weg naar een luisterende kerk. Synodale ervaringen in verleden en heden* (pp. 269-279). Antwerpen: Halewijn.

Verhagen, P.J., Braam, A. & Hefti, R. (Guest Eds.) (2022). Religion, Spirituality and Health. *Religions* [Special Issue]. (The Special Issue covers the topic of the 8th European Conference on Religion, Spirituality and Health, ECRSH 2022 (see www.ecrsh.eu) held in Amsterdam,

NL, 2–4 June 2022: “Religious, Spiritual and Existential Aspects in Mental Health Care”.)
[Religions | Special Issue : Religion, Spirituality and Health \(mdpi.com\)](#)

Verhagen, P.J., & Ter Haar, A. (red.) (2022). *Leerboek groepspsychotherapie*. Amsterdam: Boom de Tijdstroom.

Braam, A., & Verhagen, P.J. (2023). Zingeving en(ziels)verwante termen: een begripsverheldering. *PsyXpert. Praktijkgerichte nascholing over psychotherapie*, 9(1), 20-28 (geaccrediteerde nascholing).

Verhagen, P.J. (2023). Het impliciete expliciteren: Over onderzoek naar godsrepresentaties. *Psyche & Geloof*, 34(1), 39-46.

Verhagen, P.J. (2023). Acute religious experience. Madness, psychosis and religious studies, by R. Saville-Smith, Book Review, in *Mental Health, Religion & Culture*, 26(3-4), 305-306.

Verhagen, P.J. (2023). Psychiatry and religion: A stance. *Education, Society, and Human Studies*, 4(2); open access. <https://doi.org/10.22158/eshs.v4n2p1>

Verhagen, P.J. (2023). Practical Guideline Meaning and Spirituality in Dutch Mental Health Care, in *Psyche & Spirit: connecting psychiatry and spirituality*. Newsletter of the WPA Section on Religion, Spirituality and Psychiatry, Special Issue, Alan Fung & Peter J. Verhagen (eds.) July 2023